

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

СУЧАСНА ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Частина II

**Дніпро
2023**

УДК 81'1(477)

ББК 81'2 УКР

С 91

*Ухвалено до друку Науково-методичною радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 4 від 21 грудня 2023 р.)*

*Ухвалено до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 4 від 28.02.2023 р.)*

Сучасна прикладна лінгвістика. Збірник наукових праць. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2023. Ч. II. 255 с.

(в авторській редакції)

У збірник увійшли наукові дослідження, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні погляди на прикладну лінгвістику» (09 листопада 2023 року). Тематика статей охоплює актуальні питання щодо розвитку та становлення прикладної лінгвістики.

Матеріали наукових досліджень можуть бути використані у практичній діяльності фахівців вказаних напрямів діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

ISBN 978-966-981-879-9

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Лежнєва Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, проректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Дудник Олена Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Холод Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Хмель-Дунай Галина Миколаївна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга Петрівна – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – провідний фахівець відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

© ВНПЗ «ДГУ», 2023

© Автори, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	----------

Алексєєв Артур. Взаємодія знань корпусної лінгвістики та інформаційних технологій у навчальному процесі	6
Андрішко Олег. Матеріали до словника міжмовних омонімів: українська мова й ізоляти / некласифіковані мови Африки	15
Варакута Марина. Мистецтво говоріння і слухання: ключі до ефективного спілкування.....	25
Василенко Наталія. Літературний портрет Катеринослава. Іван Манжура (1851-1893) – український поет-казкар, вчений-фольклорист. Концептуальні роздуми та музейні інтерпретації	34
Глущенко Ганна. Практичний досвід перекладу літератури за допомогою нейромережі: переваги та виклики	43
Дудник Олена. Політика українізації напр. XX – на поч. XXI ст	53
Квітінська Ліана. Короткий екскурс у історію етносеміотики, питання та перспективи розвитку етносеміотики як науки.....	61
Корсунська Вікторія. Kommunikative Kompetenz als Element der interkulturellen Kommunikation und der beruflichen Interaktion eines Individuums in der gegenwärtigen Stufe der gesellschaftlichen Entwicklung	73
Крашеніннікова Тетяна. Роль мов у сприйнятті народів як націй	87
Лимар Андрій. Державна політика формування гуманітарної складової професійної ідентичності особистості студента.....	93
Natsiuk Maryana. Osidak Viktoriia. Applying multilingualism in foreign language teaching	103
Негодченко Ольга. Відображення етнокультури у творах Миколи Пимоненка.....	113
Нежива Ольга. Предметно-мовне інтегроване навчання іноземних мов у закладах вищої освіти.....	124
Поповський Анатолій. Дбаймо про культуру мови – державотворчого коду нації	132
Rakutienė Silvija, Butrimė Edita. Development of personal competences at a specialized university – a changing paradigm of traditional education	140
Руколянська Наталія. Терміни на позначення абстрактних понять у субмові кримінального процесуального права.....	151
Сергієнко Наталія. Мовні аспекти юридичної термінології у сучасному законодавстві.....	159
Сковронська Ірина. Сучасні виклики та чинники збереження національної ідентичності українців	167
Sukhoviyi Vitalii. In the beginning was the word? Language and national consciousness. Ukrainian case	175
Хмель-Дунай Галина. До питання збереження автентичності в етнокультурному просторі.....	208

Холод Ірина. Особливості використання методології CLIL у викладанні англійської мови професійного спрямування	219
Шапошнікова Анастасія. Концепт «Паляниця» в етнографічних і фольклорних матеріалах, надрукованих наприкінці XIX – на початку XX ст.....	227
Шостак Оксана. Лінгвістичні інструменти для створення психологічної адаптації.....	236
Юрченко Анна. Музейне заняття «Як козаки у розвідку ходили»: захід на стику історії, археології та патріотичного виховання.....	244
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	253

3. Yinhan Liu et al. *Multilingual Denoising Pretraining For Neural Machine Translation*. Transactions of the Association for Computational Linguistics. 2020. URL: <https://arxiv.org/pdf/2001.08210.pdf>

ПОЛІТИКА УКРАЇНІЗАЦІЇ НАПР. XX – НА ПОЧ. XXI СТ.

Олена ДУДНИК

кандидат історичних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Процес українізації у сучасний період залишається одним із важливих завдань і однією з болючих проблем внутрішньої політики нашої держави. Його важливість визначається курсом на формування української політичної нації. В досліджуваний період приймаються постанови державних установ, які мають на меті розширення сфери використання української мови. Після початку повномасштабного вторгнення російської армії до України у лютому 2022 року, українізація отримала новий етап у розвитку. У статті аналізуються основні аспекти політики «українізації» наприкінці XX – на початку XXI століття.

Ключові слова: українізація, влада, законодавство, українська мова, мовна політика.

The process of Ukrainization in the modern period remains one of the most important tasks and one of the painful problems of our country's national policy. Its importance is determined by the course of formation of the Ukrainian political nation. During the period under study, resolutions were adopted by state institutions aimed at expanding the scope of use of the Ukrainian language. After the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian army in February 2022, Ukrainization entered a new stage in its development. The article analyses the main aspects of the Ukrainization policy in the late twentieth and early twenty-first centuries.

Keywords: Ukrainization, government, legislation, Ukrainian language, language policy.

Рівно 100 років тому в Україні офіційно стартувала відома кампанія широкої «українізації». Початок її прийнято відносити до 1923 року. На XII з'їзді РКП(б) Йосип Сталін заявив про необхідність розв'язати національне питання «в його практичному застосуванні». Кінцева мета: розворушити і революціонізувати в такий спосіб колоніальні країни і тим самим прискорити падіння імперіалізму. 1 серпня 1923 року – було ухвалене спільне рішення Раднаркому і Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвитку української.

Період директивної «українізації» України закінчився так само раптово, як і розпочався.

Постановка наукової проблеми та її значення. З розбудовою незалежної Української держави розпочався процес формування української етнополітики, метою якої стало вирішення міжнаціональних суперечностей і врахування національних інтересів етнічних груп держави. Однією з таких міжнаціональних проблем є мовне питання. Хоча за українською мовою визнано державний статус, мовне питання в Україні залишається гостро актуальним, оскільки переважна більшість мешканців сходу, півдня, центру держави, розмовляє російською мовою. Звідси вельми актуальним виявляється вивчення політики українізації на сучасному етапі та об'єктивний аналіз особливостей її впровадження в Україні.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Українізація у вказаних хронологічних межах фактично до останнього часу ще не була предметом спеціального дослідження. У наукових працях українських дослідників розглядається українізація як один із елементів розбудови української державності [2, 5].

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХХ-на початку ХХІ ст. у м'якій формі ця політика реалізовувалася за президентства Леоніда Кравчука, в обмежених масштабах – при Леоніді Кучмі, який є родоначальником ідеї про двомовність. Деякі елементи політики українізації були заявлені і під час президентства Віктора Ющенка.

Процес українізації на сучасному етапі залишається одним із важливих завдань і однією з болючих проблем внутрішньої політики нашої держави. Його важливість визначається курсом на формування української політичної нації. У широкому розумінні процес українізації в новітній час можна визначити як діяльність державних органів, громадських організацій, політичних партій трудових колективів, окремих осіб чи їх груп у справі формування позитивного ставлення до громадянства України, розбудови

незалежної економічно сильної держави із зміцненням національної ідентичності на основі патріотичних почуттів незалежно від їх етнічної належності чи віросповідання.

До 1989 р. законодавство України ігнорувало сферу етнокультурних відносин і впродовж 1989–1991 рр. українізація розвивалася на основі Закону про мови в Українській РСР. Ці процеси обмежувалася прагненням владних політичних сил не загострювати мовне питання задля забезпечення підтримки курсу на проголошення незалежності України представниками етносів, що проживали на українських землях.

У грудні 1989 р. Рада Міністрів УРСР затвердила «Державну програму розвитку української мови і інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року». Від так збільшується кількість шкіл, де поглиблено вивчалася українська мова, література та історія України [4, с. 283].

Складний період становлення української освіти в умовах незалежності з 1991 р., на жаль, мав недостатньо послідовний і рішучий характер; спостерігалися неоднозначні рішення щодо двомовності в освіті, чи у виборі мови навчання; не мав чіткого контролю за виконанням чинного законодавства України щодо освіти, викладання навчальних дисциплін, кадрового забезпечення у підготовці фахівців тощо.

Протягом 1992–1996 рр. процес українізації отримав новий поштовх після прийняття Законів «Про національні меншини в Україні», «Про освіту».

Конституція України визначила курс на формування української політичної нації – сукупності громадян України, які об'єднуються своєю приналежністю до однієї держави. Наукові установи, заклади освіти взяли активну участь у формуванні державницьких настроїв у суспільстві, особливо у середовищі молоді, шляхом звернення до історії України із виокремленням найбільш впливових її політичних лідерів відродження національних традицій української історіографії.

У лютому 1997 р. було створено Раду з питань мовної політики при Президентові України, а влітку того ж року – Департамент з мовної політики в структурі Державного комітету України в справах національностей та міграції.

У грудні 1999 р. Конституційний Суд України визначив: українська мова як державна є обов’язковим засобом спілкування на всій території України під час здійснення повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування (мова актів, роботи, документації, діловодства), а також в інших сферах суспільного життя, які визначаються законом. Це рішення Конституційного Суду значною мірою сприяло розширенню функціонування української мови і певною мірою призупинило загрозливе для збереження ідентичності українців як нації звуження використання її в усіх сферах державного та суспільного життя.

Важливим кроком щодо зміцнення державної мови була Постанова про обов’язкове дублювання частини фільмів українською мовою (2006 р.). Документ передбачав обов’язкове дублювання та субтитрування всіх іноземних фільмів українською мовою [1]. Це викликало як обурення, так і зацікавлення серед населення. Після ухвалення постанови ситуація кардинально змінилася, почали з’являтися професійні студії дублювання найвищого рівня, а ринок дублювання українською почав стрімко розвиватися – Україна отримала неперевершений переклад низки художніх і мультиплікаційних фільмів.

Після прийняття Конституції України і до 2004 р. українізація здійснювалася в умовах поступового посилення політизації цього питання, яке активно використовувалося політичними силами для боротьби за електоральний вплив.

Активізації процесу українізації розпочинається з 2005 р. Так, у березні 2005 р. було затверджено Концепцію державної політики в галузі культури із збільшенням бюджетного фінансування відповідних державних програм.

Протягом 2007-2010 рр. Президент України Віктор Ющенко докладав великих зусиль для забезпечення конституційних гарантій українській мові, але обмеженість повноважень нерідко перетворювали його ініціативи на риторичку, причому уряди і Януковича, і пізніше Тимошенко гальмували їх.

Зважаючи на скасування постанови про обов'язкове дублювання, озвучення або субтитрування державною мовою фільмів іноземного виробництва, Міністерство культури і туризму України в січні 2007 р. підписало з дистриб'юторськими компаніями Меморандум, відповідно до якого вони зобов'язані дублювати, субтитрувати, озвучувати українською мовою не менше 50% (дитячих фільмів не менше 100%) копій фільмів іноземного виробництва. Пізніше, в грудні 2007 р., риску під цією ситуацією підвів Конституційний Суд України, який у своєму рішенні записав, що іноземні фільми не підлягають розповсюдженню та демонструванню в Україні, якщо вони не дубльовані, не субтитровані чи не озвучені державною мовою, а Міністерство не може надавати суб'єктам кінематографії право на розповсюдження і демонстрування таких фільмів.

Упродовж 2007-2010 років Віктор Ющенко видав чимало важливих указів. Зокрема, на виконання трьох указів про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика (листопад 2007 р. і жовтень 2008 р.) засновано 14 щорічних стипендій Президента України переможцям цього конкурсу, які почали виплачуватися з 1 січня 2009 р.

Іншим своїм указом, «Про деякі заходи щодо розвитку гуманітарної сфери в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі» (листопад 2007 р.), він доручив відповідним органам виконавчої влади розширити мережу навчальних закладів усіх типів з українською мовою навчання, збудувати нові загальноосвітні навчальні заклади з українською мовою навчання у містах Ялті, Алушті та Севастополі.

У лютому 2008 р. Віктор Ющенко запропонував урядові опрацювати питання щодо створення спеціально уповноваженого центрального органу

виконавчої влади з питань державної мовної політики. Урядом було встановлено доплати вчителям української мови та літератури, які працюють у навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин.

15 лютого 2010 р. Указом Президента України Віктором Ющенко була затверджена Концепція державної мовної політики. Крім розробки програми розвитку української мови, уряду доручено також удосконалити законодавство про мови, забезпечити розширення застосування української мови в засобах масової інформації, сфері культури, освіти й науки. Відповідно до Концепції, пріоритетом державної мовної політики має бути утвердження і розвиток української мови, а також забезпечення її функціонування у всіх сферах громадського життя.

«Держава повинна забезпечити безумовне виконання конституційної норми щодо всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Громадяни України, незалежно від етнічного походження, переконань та займаної посади, повинні володіти українською мовою як мовою свого громадянства. Володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування, є неодмінною умовою набуття громадянства України», – мовиться в Концепції.

За документом, мовна державна політика має бути спрямована на утвердження поваги до української мови і мов національних меншин та викорінювання будь-яких проявів неповаги до них.

За Концепцією пріоритетним у реалізації державної мовної політики, зокрема, має бути забезпечення прав громадян на одержання інформації українською мовою – через друковані ЗМІ, рекламу, а також на перегляд іноземних фільмів, дубльованих або озвучених українською мовою.

Серед пріоритетів також розвиток українського сегмента інтернету і комп'ютерного забезпечення українською, поліпшення якості українського мовлення на вітчизняних теле- і радіоканалах, створення системи дієвого

контролю за дотриманням законодавства про мови і механізм його здійснення, розробка механізмів захисту української мови і мов нацменшин від будь-яких проявів публічного приниження або неповаги [3].

У 2014 р., з ініціативи президента РФ Путіна, почала поширюватися кампанія по «захисту» росіян та російськомовного населення України від утисків української влади, що загрожує втратою нашої держави суверенітету. Навіть в умовах нечуваної за масштабом і цинізмом пропаганди ЗМІ Росії понад 70% російськомовного населення України заперечують факт утисків їхніх прав. Зрештою про це свідчить статистика Донбасу щодо мізерної кількості україномовних навчальних закладів, видань, культурно-масових заходів тощо [6, с. 16].

15 травня 2015 р. п'ятий президент України Петро Порошенко підписав закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної». До свого ухвалення цей закон пройшов через бурхливі обговорення, внесення численних правок та політичні парламентські баталії. Закон зобов'язує володіти українською мовою: держслужбовців, високопосадовців та кандидатів на посади: зокрема, президента, прем'єра, спікера та віце-спікера, міністрів, керівників усіх центральних органів влади та органів Автономної Республіки Крим, суддів, адвокатів, нотаріусів, працівників галузі освіти, системи охорони здоров'я, патронатної служби. Відповідно до документа українська мова має домінувати у сфері культури, медіа та інтернет-ресурсах, під час усіх публічних заходах, в сфері послуг [7].

Практичними кроками щодо реалізації закону було створено інституцію – Уповноважений із захисту державної мови (першим в історії України мовним омбудсменом стала Тетяна Монахова), Національну комісію зі стандартів державної мови як центральний орган виконавчої влади.

25 квітня 2019 р. Верховна Рада ухвалила Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», а 16 січня 2021 р. набули чинності норми статті 30 Закону «Про забезпечення функціонування

української мови як державної», які регулюють використання державної мови у сфері обслуговування споживачів.

Сучасні умови державотворення немислимі без провадження державної політики щодо утвердження вітчизняної освіти, української за правовим статусом та за духом. Освіта належить до найважливіших напрямків державної політики України. Освіта – це стратегічний ресурс соціально- економічного, духовного і культурного розвитку суспільства, створення умов для самореалізації кожної особистості, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу держави.

В умовах повномасштабного вторгнення популяризація, впровадження та підтримка української мови є головним викликом для системи освіти. Державною службою якості освіти України та Уповноваженим із захисту державної мови було проведено дослідження щодо реального переходу громадян України на застосування української мови в усіх сферах суспільного життя. У межах дослідження опитали шляхом онлайн- анкетування понад 30 тисяч учнів, батьків та учнів. Що стосується вибору мови спілкування респондентів, то майже 94% вчителів, 93% батьків та 91% дітей зазначили, що вважають рідною мовою українську та використовують її в усіх сферах свого життя, для спілкування у родинному колі, у навчальній діяльності, культурній практиці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В Україні в досліджуваний період приймаються постанови державних установ, які мають на меті розширення сфери використання української мови. Здійснюється перехід освіти, теле- та радіомовлення на українську мову. Після початку повномасштабного вторгнення російської армії до України у лютому 2022 року, українізація отримала новий етап у розвитку.

Перспективою подальших досліджень є комплексна українізація, оскільки цей процес є одним із найбільш вагомих засобів згуртування

громадян України навколо ідеї зміцнення суверенітету власної держави із забезпеченням стрімкого економічного зростання.

Список використаної літератури

1. Деякі питання порядку розповсюдження і демонстрування фільмів – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2006-%D0%BF#
2. Ковач Л. Мовна ситуація та мовна політика в Україні. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2010. №46. С. 138-158.
3. Концепція державної мовної політики в Україні. – Режим доступу: gska.rada.gov.ua/pls/zweb-n/webproc34?L=&pf3511
4. Національні меншини України у XX столітті: Політикоправовий аспект. К., 2000. 357 с.
5. Ніколаєць Ю. Українізація наприкінці XX ст.-на початку XXI ст. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2010, №46. С. 158-169.
6. Панченко В. Статусні ігри. Український тиждень. 2014. № 19 (339), 8-15 травня. С. 16-17.
7. Про забезпечення функціонування української мови як державної – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#

КОРОТКИЙ ЕКСКУРС У ІСТОРІЮ ЕТНОСЕМІОТИКИ, ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНОСЕМІОТИКИ ЯК НАУКИ

Ліана КВІТИНСЬКА

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У статті коротко розглянуто аспекти історії етносеміотики, типологія етносеміотики та питання і перспективи розвитку етносеміотики як науки у сучасний період. Перераховано галузі, у яких є доцільним використання етносеміотичного аналізу.

Проаналізовано низку сфер діяльності, де етносеміотика вживається із зазначенням сфер використання. Визначені сфери, де рекомендовано коректне і обережне використання знаків і символів з метою запобігання негативних наслідків на здоров'я людини. Зважаючи на розвиток нових технологій, вважаються перспективними дослідження у напрямку етносеміотики на стику наук – на базі медицини, біології, біоінженерії, кібернетики, які дозволять подальше вивчення впливу символів та знаків на біологічні системи. У статті згадуються засновники етносеміотики та етнічної семіотики як науки, які внесли значний вклад у розвиток цієї науки та є відомими і визнані науковою спільнотою у всьому світі. Матеріал представлено на прикладах знаків та символів з різних культур у різні періоди з їх поясненням. Матеріал статті супроводжується ілюстраціями з відкритих джерел.

Ключові слова: етносеміотика, етнічна семіотика, лінгвістика, знакові системи

The article briefly examines the aspects of the history of ethnosemiotics, the typology of ethnosemiotics, and issues and prospects for the development of ethnosemiotics as a science in the modern period. The fields, in which it is appropriate to use ethnosemiotic analysis are defined.

